

"אל תתנו להם רובים" - מקור השראה אפשרי

אלישע פורת

"אל תתנו להם רובים" הוא פזמון חריג בשירתו של אלתרמן. בראשית שנות השלושים עבר המשורר, כנראה, תקופה פציפיסטית אינטנסיבית. יחד עם חברי חבורת "יחדיו", שאף הוציאה לאור את הקובץ האנטי מלחמתי החריף "לא תרצח". נראה שהייתה זו תקופה קצרה. עד מהרה הוא הצטרף להשקפה המפאיי"ית הרווחת של 'חרב היונה'. השיר היה, בין השאר, תגובתו המאוחרת על זוועות מלחה"ע הראשונה. ויש בהחלט מקום לשאול: מה פתאום הוא התעורר לכתוב הד כל כך מאוחר, באיחור כזה ובריחוק שנים שכזה? כאמור, היה זה פרק קצר בלבד ביצירתו של אלתרמן, ועד מהרה נטש את "אל תתנו להם רובים" לטובת "את שלום המחרשה נשאו לך בחוריך, היום הם לך שלום נושאים על הרובים".

אביא לשם הרחבה, את דבריו של רפי אילן, חוקר אלתרמן והיסטוריון של התיאטרון העברי: "השיר נמנה על שיריו הראשונים של אלתרמן מן השנים 1931-1935, שקובצו מתוך מחברותיו על ידי הוצאת הקיבוץ המאוחד. הקובץ נקרא "שיריו הראשונים של אלתרמן" והוא הודפס בתשמ"ד.

בקרב המשוררים העבריים הצעירים בשנות השלושים הראשונות רווחה רוח פציפיסטית, ועל קבוצה זו נמנו בין היתר אברהם שלונסקי, רפאל אליעז, לאה גולדברג, ואולי גם חלפי. תנועה זו קמה בתגובה למלחמת העולם הראשונה ותוצאותיה. שלונסקי הנהיג את הקבוצה, וכמשורר צעיר חסה אלתרמן בכנפיו. אברהם שלונסקי גם ערך באותה תקופה את כתב העת "טורים", ובגליון לכבוד פורים בשנת 1934 פורסם השיר. ואכן, יש בשיר רמזים למאורעות המלחמה, כולל השימוש הגרמני בגז בחזית הגרמנית-צרפתית, ותוצאות השימוש הזה היא השחפת עליה מדבר השיר.

השיר הולחן על ידי המלחין סטפן וולפה, שישב באותן שנים בארץ, והושר רק בקרב חברי תנועות הנוער. הוא לא הצליח להגיע לשדרות הציבור הרחב, ומעולם גם לא הוקלט בהקלטה מסחרית. קיימת רק הקלטה אחת שלו, המבוצעת על ידי חבורת שהם. אלתרמן המבוגר יותר לא אהב את השיר ואת רוחו הפציפיסטית. בתוקף הנסיבות בארץ ומאבק היישוב לעצמאות, הוא הצטרף להגנה וכתב בשבחו של הפלמ"ח. בערוב ימיו אף היה איש ארץ ישראל השלמה."

ומעניינת לא פחות היא ביקורת קשה של העיתונאית והסופרת ברכה חבס על השיר: בעיתון 'דבר', מיום 27 בדצמבר, 1934, נדפס בכותר - הלזה יקרא נשף "משמרת צעירה", עמ' 3, חתום ברכה, כנראה ברכה חבס, התיאור הבא:

מה מגוחך ועלוב היה כל זה! מגוחך עד לכאב צילצלו במסיבה זו תחנוני הקריינית: "אל תתנו להם רובים" ... שיר זה, אשר לא תיתכן עוד מסיבת נוער אצלנו בלעדיו, ממש כמו שלא תיתכן בלא "אבא נלחם לחופש" (ידוע בשם: הנסי הקטן) - לא נפקד כמובן, מקומו גם כאן. הזמרת חנה קיפניס שרה...

וקצת הלאה:

אין הכוונה בזה לפסול את שיריו של אלתרמן ואת זימרת חנה קיפניס וריקודים עממיים...

מתוך הביקורת הקטלנית של ברכה חבס על מסיבת הנוער בכפר הנוער בן שמן, "דבר", 27 בדצמבר 1934.

מסתבר שהיו מתנגדים עזים לשיר. מדבריה של חבס עולה שההתנגדות היתה כפולה: גם מצד תוכנו וגם מצד היותו 'להיט'. אך עם זאת הם הכירו בכוחו הכובש ובהתבטח הנוער אליו, "שיר זה, אשר לא תיתכן עוד מסיבת נוער אצלנו בלעדיו" ... מדהים!

כיוון שלא מצאתי תשובה תקפה לשאלה מדוע דווקא בשנת 1934, נכתב השיר, יורשה לי להביא ניסיון תשובה משלי. כאמור, לאחרונה אני חושף ומברר את פעילותו של משורר

היידיש הנשכח משה ליפשיץ. בהגיעו ארצה, במחווה ענק שעשתה לו מרגוט קלאוזנר, שהצילה אותו ממש ממוות, בשנת 1934 הוא התקרב מאד לחוג המשוררים של שלונסקי גולדברג ואלתרמן שסבב סביב הביטאון "טורים". משה ליפשיץ הביא איתו מנדודיו שירים ביידיש, אנטי מלחמתיים, פציפיסטיים, חריפים במיוחד. הוא היה עצור בידי השלטונות האוסטרים בעת מלחה"ע הראשונה, כנתין רוסי, במחנה מעצר ליד וינה. מלך ראוויטש, סופר היידיש הידוע, זכריה ברגנר בשמו המקורי, אביו של הצייר יוסל ברגנר, כתב על משה ליפשיץ ממואר מעניין מאד לאחר מותו. הפרק כונס בספרו "ספר המעשיות של חיי". ראוויטש מביא תיאור מרתק ומבדח על ימי המלחמה בווינה ועל משה ליפשיץ בעת המלחמה. ניתן בהחלט להבין מדבריו איך הגיע ליפשיץ לידי כתיבת שירים אנטי מלחמתיים חריפים.

בהגיעו ארצה התיידד מאד עם אלתרמן, שגם כתב עליו מספד מרגש ונוגע ללב לאחר מותו המוקדם, באפריל 1940. הקירבה ביניהם בחמש שנות ישיבתו של ליפשיץ בתל אביב, הולידה כנראה שיתוף פעולה וקירבת רוח בין השניים. אלתרמן אף תרגם שיר אנטי מלחמתי חריף של ליפשיץ - "הבלדה לחיילים האלמונים". הבלדה נדפסה לראשונה, במלאת חודש לפטירתו של ליפשיץ, בכתב העת הספרותי "השומר הצעיר", בעריכתו של שלונסקי. חלקים מהבלדה הזו הולחנו בידי המלחין סטיפן וולפה, שהיה מקורב אז לאלתרמן, והחזיק אף הוא בדעות פציפיסטיות ואנטי מלחמתיות קיצוניות. שלושת אלה, אלתרמן ליפשיץ וולפה שיתפו פעולה גם בכתיבת שירי זמר נוספים.

כאן הפרסום המוקדם המודיע על היצירה, שנמצא אצל אליהו הכהן:

ארבע בלדות למקהלה מעורבת

פרטיטורה בשביל מקהלה

מלים של מ. ליפשיץ

מנגינה סטיפן וולפה

השירים המופיעים הם אלה :
שיר ראשון - זאת היא הבלדה
שיר שני - על אדמתנו זאת הברוכה
שיר שלישי - שים שלום
שיר רביעי - החיילים צאו ללחום
אופוס A 27

מה שנשמט, או הושמט, בפרסום, הוא שמו של המתרגם לעברית, הלא הוא - נתן אלתרמן!

הנה השיר בעברית:

פתיחה/ מתוך הבלדה על החיילים האלמונים/ מיידיש: נתן אלתרמן.
השיר נדפס לזכרו של משה ליפשיץ, חודש לאחר מותו, בשבועון "השומר הצעיר",
דפים לספרות, 16.5.1940. אלתרמן הוסיף ותרגם עוד שלושה חלקים מהבלדה.

זאת היא הבלדה על החיילים האלמונים,
יספר בה על עולם אָחד גדול ואין-אונים,
על עולם גבור לסבול ורך-לבב לשאת גבורה
וצועד, סהרורי, אל תהום אורכת פעורה.
הימים עולים פורחים, בשלים יותר, יפים יותר,
המרחק עד פי-התהום הולך הלוך והתקצר,
ואולי נותר עוד רגע, ואולי פסיעה נותרת –
ועולם אוֹבד יעוף במערב־בלת מסתחררת.

בחזה אימה נלחצת, והראש בכפור עטוף,
אין אֵויר לנשום... לפתע מתברזל הדם בגוף,
ובוקעת מחשבה, פועמת כפטיש מורם –

לְעֵצוֹר, לְשִׁמּוֹר הַפֶּעַם, לְהִצִּיל אֶת הָעוֹלָם !

בְּקֶר שָׁב, מִגִּיעַ עָרֵב, הַשָּׁעוֹת נוֹבְלוֹת פֶּגֶן.
אֵין רְצוֹן מִפֶּה לְלֶכֶת. תִּנּוּ לְהִשָּׂאֵר עוֹד כְּאֵן.
מַה לְעֵצוֹק ? לְאֵן לְרוּץ ? וּמִי יִשָּׂא לְפִיד מִנְגָד
לְעוֹלָם לְקִרְוֹא : עֲמוּד, כִּי לְרַגְלֵיךָ תִּהְיֶה שׁוֹתֶקֶת.

לֹא אֶחָד וְלֹא מֵאָה ! הַחִילִים הָאֱלֹמוֹנִים !
בּוֹאוּ ! פֶּה דְרוֹשִׁים מִיִּלְיוֹנִים ! הַמוֹנִים וְהַמוֹנִים !
תִּתְיַצֵּב חוֹמָה מִיִּלְיוֹנִית, עוֹלָמוֹת שֶׁל חֵיל אָדָם –
לְעֵצוֹר, לְשִׁמּוֹר הַפֶּעַם, לְהִצִּיל אֶת הָעוֹלָם.

נדפס לראשונה ב"השומר הצעיר", 16 במאי 1940.

המקור ביידיש:

די באַלאַדע פֿון די אומבאַקאַנטע סאַלדאַטן

פּראָלאַג

אין פֿלאַנדערן בײַ בּוֹאַסאַן

דעם גערטנערס ליד

שטאַמען (תל־אָבִיב, 1936–1939)

יוני 1936

הפרסום הזה, הוא המקור ביידיש לשיריו הפציפיסטיים המתורגמים.

לא רחוק אם כך להניח, שאלתרמן כתב ופרסם את שירו "אל תתנו להם רובים", בהשפעתו של משה ליפשיץ. הקרבה הרבה שביניהם, באמצע שנות השלושים, הולידה גם תרגומים נוספים של אלתרמן לשיריו של ליפשיץ. אריה אהרוני, המתרגם והעורך הוותיק מבית אלפא, זוכר ששמע מפי ליפשיץ עצמו, בערב של נערי השוה"צ על שפת ימה של תל אביב, בשנת

1938 את הדברים הבאים:

*וכן הוסיף אריה אהרוני מן הזכרון, תרגום מקוטע של השיר: כפלאנדריה ליד
בוואסאן:*

שם בפלאנדריה, ליד בוואסאן,
ישנה מסעדה עם תפריט מצויין:
מנה ראשונה, התכבדו אדונים,
קציצות של מעיים במיץ כידונים...

מךק של 'דומדום' ושניצל עופרת

ויש לשאול כמובן, האם זהו תרגומו של ליפשיץ עצמו, או שמא, בדומה לשירי המחאה האחרים, נתן אלתרמן הוא שתרגם? זהו בית חריף מאד, נוקב מאד, שמזכיר בהחלט את התיאורים הקשים משירו של אלתרמן. כך או כך, יש לברר היטב, לעניות דעתי, האם הקירבה למשורר הנשכח משה ליפשיץ, ותרגום שיריו הפציפיסטיים החריפים מידיש לעברית, האם גם הם נמנים בין אלה שדחפו את נתן אלתרמן לכתוב ולשחרר לפרסום את שירו החריג "אל תתנו להם רובים".

רפאל אליעז ומשה ליפשיץ

משה ליפשיץ